

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

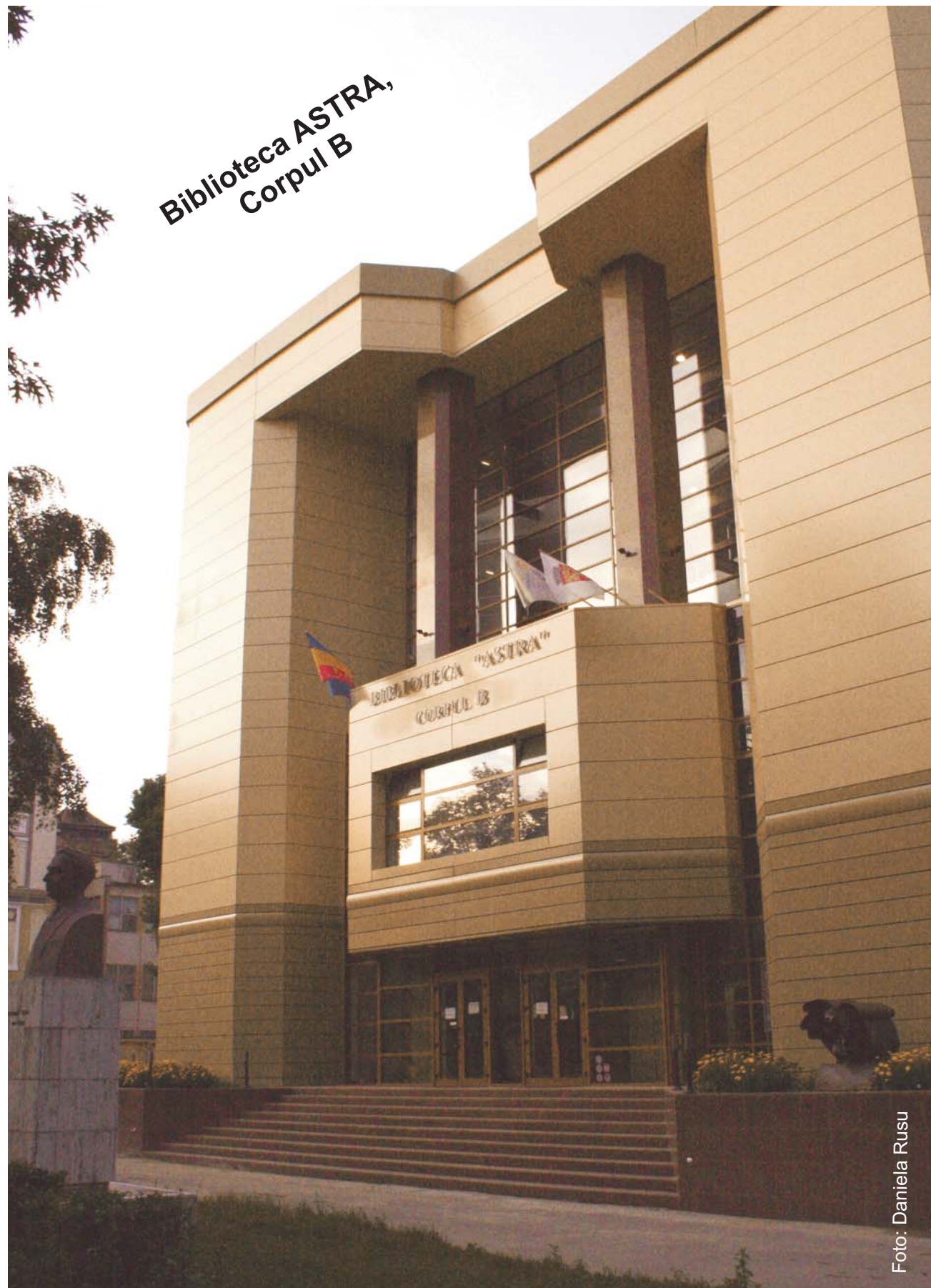
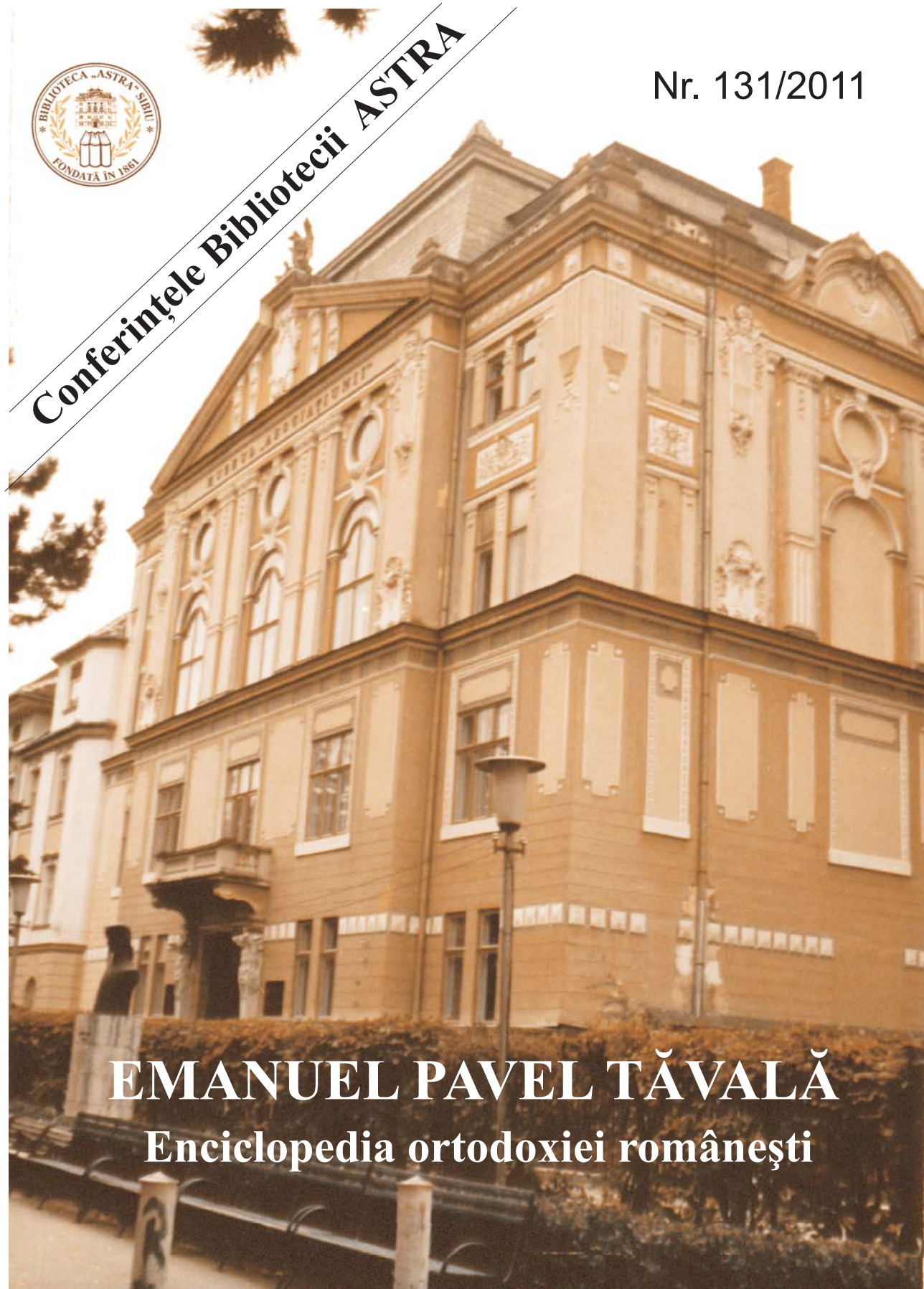

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 131/2011

EMANUEL PAVEL TĂVALĂ
Enciclopedia ortodoxiei românești

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

**Conferințele Bibliotecii ASTRA:
Emanuel Pavel Tăvală: Enciclopedia ortodoxiei românești**

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Tehnoredactare computerizată: Daniela Rusu
Grafică copertă: Daniela Rusu
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 20 exemplare

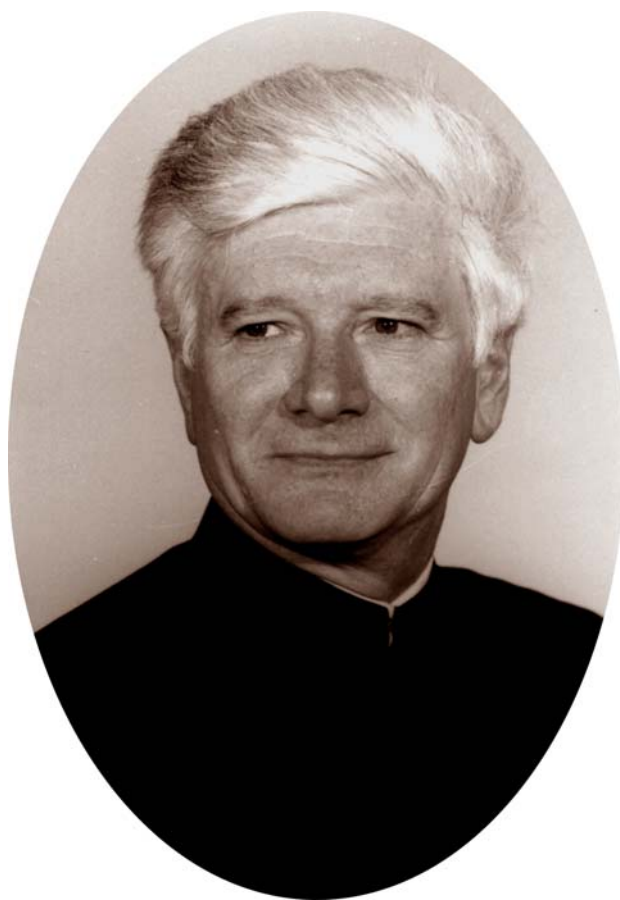
*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail.: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: **1843 - 4754**

Mircea Păcurariu

(n. 1932)

Coordonatorul Enciclopediei ortodoxiei românești

Date bio-bibliografice

Părintele Mircea Păcurariu s-a născut la 30 iulie 1932 într-o aleasă familie preotească din ținutul Hunedoarei (tatăl său, preotul Ștefan Păcurariu, a păstorit 37 de ani în parohia Ruși cu filiala Strei), ceea ce va marca în mod deosebit sensibilitatea sa liturgică. Pasiunea sa neconținută pentru cercetarea istorică, deprinsă încă din timpul studenției la Facultatea de Istorie din Cluj-Napoca pe care a trebuit s-o părăsească însă după un an pentru că, fiind fiu de preot, nu avea „origine sănătoasă”, se va amplifica la Institutul Teologic din Sibiu și București și se va desăvârși prin activitatea de profesor la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț și la Institutul Teologic din Sibiu, unde a ridicat la mare prestigiu catedra de Istoria Bisericii Române. Aceasta cu atât mai mult cu cât sursa de bază a studiului istoriei bisericești a românilor în Facultățile noastre teologice, cât și pentru informarea specialiștilor în domeniu și a tuturor iubitorilor de istorie și cultură din țară și străinătate o constituie monumentală sinteză în trei volume a Istoriei Bisericii Ortodoxe Române care, după o nouă revizuire și completare, a văzut lumina tiparului la a treia ediție, de această dată la Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2004-2007 (primele două ediții, 1980-1981 și 1991-1997 fiind tipărite la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române din București). La aceasta adăugăm varianta sintetică într-un singur volum pentru seminarile teologice ajunsă la a șasea ediție, la care se adaugă un compendiu publicat într-o a doua ediție revizuită și întregită la Editura „Andreiana” a Mitropoliei Ardealului, Sibiu, în 2007, precum și compendiu publicat în limba germană la Editura Oikonomia, Erlangen, în 1994. Mulțimea și mărimea celorlalte lucrări, studii și consemnări istorice și teologice dezvăluie dragostea covârșitoare a cercetătorului, a profesorului și a slujitorului altarului străbun față de trecutul Bisericii și al neamului românesc, pe care vrea să-l facă cunoscut generațiilor prezente și viitoare.

Deși era caracterizat ca unul dintre cei mai exigenți profesori de la Sibiu, Părintele Mircea Păcurariu a devenit pentru noi foarte apropiat și prețuit, constatând că exigența sa nu era determinată de aleasa pregătire și competență, ci de dragostea sa față de Biserica neamului, căreia voia să-l dăruiească slujitori vrednici și bine pregătiți.

Părintele Mircea Păcurariu a prețuit în mod deosebit și pe oamenii de vază ai Bisericii, conturând personalitatea lor în Dicționarul teologilor români, publicat într-o a doua ediție revizuită și întregită, București, 2002, precum și în volumele Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, Sibiu, 1987 și Cărturari sibieni de altădată, Cluj-Napoca, 2002.

Prin opera sa deosebită, ca rezultat al muncii de o viață dedicată cercetării științifice, prin vocația de dascăl și prin dăruirea de la catedră, Părintele Profesor Mircea Păcurariu onorează cu mare cinste, într-un mod unic, disciplina teologică Istoria Bisericii Române. Evaluarea cercetării sale au făcut-o specialiștii și cel mai înalt for al competenței științifice, Academia Română, care i-a recunoscut și răsplătit munca alegându-l la 24 octombrie 1997 Membru Corespondent.

La toate acestea aș dori să adaug o mărturisire de suflet despre profesorul meu apropiat și foarte apreciat. Proba de foc a prețuirii și ajutorării reciproce am parcurs-o în perioada în care am fost ales colaborator al noului decan (1992-1996), timp în care multe am învățat, dar am și pățimit împreună. Nu numai munca de mare răspundere la care am fost chemat, dar și prietenia și sprijinul Părintelui Decan Mircea Păcurariu m-au ajutat să trec, împreună cu familia mea, peste greaua și marea încercare rânduită de Sus. De aceea doresc să-mi exprim și la acest moment aniversar recunoștința și prețuirea noastră Părintelui profesor și doamnei profesoare Mioara pentru că au dovedit prietenie și multă apropiere familiei noastre în momentele cele mai grele.

Acum, când prin voia lui Dumnezeu îndeplinesc chemarea sfântă a arhieriei la cârma Mitropoliei Ardealului, mă simt onorat să am alături și să pot prețui un asemenea Părinte-profesor împreună cu familia sa. Cu smerită recunoștință am hotărât să-i conferim Părintelui Profesor Mircea Păcurariu cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Ardealului, Crucea Șguniană.

La împlinirea vârstei de 75 de ani, încununați cu deosebite realizări profesionale și familiale, aducem cinstire și recunoștință din suflet distinsului Părinte profesor și ilustrului om de știință, Academicianului Mircea Păcurariu, dorindu-i ani mulți și binecuvântați, spre a lăsa Teologiei și Bisericii încă multe valori nepieritoare.

*Î.P.S. dr. Laurențiu Streza,
Mitropolitul Ardealului*

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
	<i>Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007</i>	8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13

Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbătut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28

Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri'a, nu are dreptu a se numerá intre poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39

Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i> ...	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în emanciparea femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile</i>	

	<i>afective și refuzurile selective)</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64

Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65
Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73
George Barițiu	<i>Unul din scopurile principale ale școlilor de fete este să împuțineze urmările triste ale blestemului care se numește lux, vanitate omenească, dacă nu le poate paraliza cu totul</i>	74
George Barițiu	<i>Meritul Asociațiunii constă în admirabila sa influență morală care o pătrunde în toate fibrele poporului nostru</i>	75
Diana Câmpan	<i>Constantin Noica – restituri</i>	76
Diana Câmpan	<i>Aventura adevărului fără de sfârșit în cultură; Cultura – o utopie asumată</i>	77
Alexandru Dobre	<i>Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român și Societatea Academică Română</i>	78

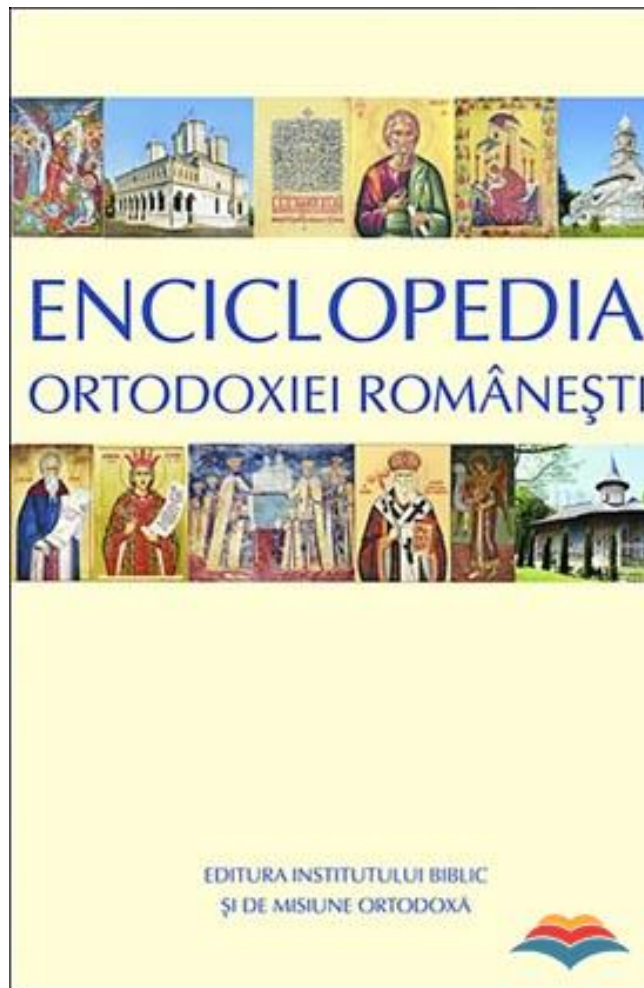
Valer Hossu	<i>Episcopul Dr. Iuliu Hossu – Trăirea în jurământul pentru sionul românesc</i>	79
Cornel Lungu	<i>Momente ale participării Sibiului la Revoluția din 1848-1849 în Transilvania. Locul și rolul Comitetului Națiunii Române</i>	80
Cornel Lungu	<i>Din legăturile “ASTREI” cu societăți academice și culturale române și străine 1861-1914</i>	81
Cornel Lungu	<i>Pașii poetului în cetate</i>	82
Ovidiu Hurduzeu	<i>Capitalismul cu conștiință și economia participativă</i>	83
Ion Bianu	<i>August Treboniu Laurian</i>	84
Ilie Moise	<i>Ilie Dăianu și spiritul Blajului</i>	85
Cornel Lungu	<i>Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson</i>	86
Alexiu Tatu	<i>Mihai Viteazul în documentele Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale</i>	87
Bianca Karda	<i>Odiseea plecării unor români ardeleni din județul Sibiu în America (1900-1914) reflectată în presa transilvăneană a vremii</i>	88
Eugenia Crișan	<i>Generalul francez Berthelot și România</i>	89
George Barițiu	<i>Adunarea generală a XXX-a a Asociațiunii Transilvane</i>	90

Constantin Cubleșan	<i>Mihai Eminescu – Ciclul schillerian</i>	91
Constantin Cubleșan	<i>Ion Pop Reteganul – Folclorist și publicist</i>	92
Constantin Cubleșan	<i>Ioan Slavici – portret în oglinda timpului</i>	93
Mircea Braga	<i>Însemnări despre multiculturalitate</i>	94
Marius Laurian	<i>August Treboniu Laurian</i>	95
Keresztes Coloman Stefan, Eugenia Simona Keresztes	<i>Genii ale matematicii la Sibiu: Farkas Bolyai și János Bolyai.....</i>	96
Alexandru Sterca- Șuluțiu	<i>Nu este sub sóre natiune, care cu mai mare ardóre a animei sê-sí iubésca patrià sí vetr'a strabuniloru sei, cá Românulu</i>	97
Ioan Lupaș	<i>Înființarea „Asociațiunii“ și conducătorii ei</i>	98
Iosif Sterca Șuluțiu	<i>Discursul ținut la inaugurarea Muzeului istoric și etnografic și la deschiderea Expoziției, în 19 August st. N. 1905</i>	99
Ion Onuc Nemeș- Vintilă	<i>Bibliotecile publice din Olanda și misiunea lor: „Să facem o comunitate mai bună”</i>	100
Virgiliu Florea	<i>Anton Pann în reeditarea-model lui M. Gaster (1936)</i>	101
Horst Ernst Klusch	<i>Pe urmele strămoșilor habani</i>	102

Ion Agârbiceanu	<i>Raportul Secretariatului general al Secțiunilor literare-științifice ale „Astrei” dela 6 Iunie 1932 – 27 Mai 1933</i>	103
Liliana Popa	<i>Oameni și cărți în Sibiul de altădată</i>	104
Vasile Crișan	<i>Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate</i>	105
George Barițiu	<i>Din istoria Asociațiunii (1861-1888)</i>	106
George Barițiu	<i>Raportul Asociațiunii după 31 ani</i>	107
Werner Schaal	<i>Noua Bibliotecă Universitară a Universității „Lucian Blaga” – Die neue Universitätsbibliothek der Lucian-Blaga-Universität</i>	108
Harion Pușcariu	<i>Cuvântulă Presidială la deschiderea adunărei generale a Asociațiunei transilvane, ținute la 10/22 și 11/23 Octobree a. c. în Năseudă</i>	109
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Constantin Noica</i>	110
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Nicolae Tatu</i>	111
Vasile Grajdian	<i>Preotul muzician Gheorghe Șoima</i>	112
Matei Pamfil	<i>Gustav Weigand și Asociațiunea</i>	113
Paul Brusanowski	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna – o viață de sfințenie</i>	114
Paul Brusanowski	<i>Concepția canonică a mitropolitului Andrei Șaguna privind organizarea Ortodoxiei ecumenice și a poziției Mitropoliei românești din Transilvania și Ungaria</i>	115

Liliana Moldovan	<i>Deschideri antropologice în opera lui Emil Cioran</i>	116
Alexiu Tatu	<i>Arhivele Statului din Cluj în refugiu la Sibiu. Documente de arhivă</i>	117
Mariana S. Țăranu	<i>Degradarea sistemului de învățământ, mass-media și persecuțiile religioase din Moldova de la est de Prut în timpul primei ocupații sovietice (1940-1941)</i>	118
Rodica Braga	<i>Despre condiția femeii –scriitor</i>	119
C. George Săndulescu	<i>Atitudinea Noica</i>	120
***	<i>Școala civilă de fete cu internat</i>	121
Elena Macavei	<i>Însemnări de călătorie în Scandinavia</i>	122
Corina Turcu	<i>Stil și gândire la Augustin Buzura</i>	123
Nicolae Balotă	<i>Cercul câinilor muzicanți</i>	124
Ion Taloș	<i>Franz Obert - cel mai de seamă etnolog ardelean din deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea</i>	125
Mircea Braga	<i>Mărirea și decăderea reportajului literar</i>	126
Mihai Augustin Racovițan	<i>Despre starea românilor din Ungaria dualistă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea</i>	127
Onuc Nemeș-Vintilă	<i>Pantheon național sau Istoria este morala care instruează prin exemple</i>	128

Constantin Chiriac	<i>Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu</i>	129
Iuliu Adrian Paul	<i>Enigma tăblițelor de la Tărtăria</i>	130
Emanuel Pavel Tăvală	<i>Enciclopedia ortodoxiei românești</i>	131

Lucrare apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010

Dr. Emanuel TĂVALĂ

Enciclopedia ortodoxiei românești^{1*}

Din inițiativa Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a fost redactată și tipărită această primă Enciclopedie ortodoxă românească. A fost elaborată de un grup de profesori de teologie, sub îndrumarea Părintelui acad. Mircea Păcurariu, azi profesor consultant la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, cunoscut pentru cercetările sale privitoare la trecutul Bisericii românești. „Colectivul” de redactare a Enciclopediei a fost format îndeosebi de teologi și istorici bisericești tineri, formați în cadrul cursurilor de doctorat de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna”, sub îndrumarea aceluiași profesor. Considerăm că este bine să fie menționate aici numele lor: Conf. Dr. Paul Brusanowski, Pr. Conf. Dr. Constantin Necula și Pr. Lector Dr. Sorin Dobre, azi toți la Facultatea de Teologie din Sibiu; Diacon Conf. Dr. Pavel Cherescu de la Facultatea de Teologie din Oradea; Pr. Lector Dr. Daniel Niță Danielescu de la Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae” din Iași; Pr. Lector Dr. Sergiu Popescu de la Facultatea de Teologie din Craiova, Pr. Lector Dr. Radu Tascovici de la Facultatea de Teologie „Sf. Filofteia” din Pitești; Pr. lector Dr. Gabriel Basa de la Facultatea de Teologie din Arad; Lector Dr. Florin Dobrei de la secția de Teologie din Caransebeș (Universitatea din Reșița); Preoții Lectori Dr. Veaceslav Ciorbă și Eugen Onicov de la Academia Teologică din Chișinău; Prof. Dr. Sebastian Cârstea de la Liceul „Carol” din Sibiu; Pr. Dr. Bogdan Racu de la Mitropolia din Iași. În afară de acești „sibieni”, deci toți formați în

**Conferință susținută în ziua de 14 aprilie 2010*

10..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Facultatea „Andrei Șaguna”, au mai colaborat: Dr. Arhitect Mihaela Palade, profesor la Facultatea de Teologie „Patriarhul Justinian” din București; Lector Dr. Ionuț Tudorie de la aceeași Facultate, Preot Eugen Drăgoi, consilier la Episcopia Dunării de Jos – Galați și Ion Dragoș Vlădescu de la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Patriarhiei. Cu alte cuvinte, Enciclopedia de care ne ocupăm este mai degrabă o operă „sibiană”, așa cum a fost, în urmă cu mai bine de un secol, Enciclopedia Română a Astei, în trei tomuri, tipărită la Sibiu în anii 1898-1904.

În paginile Enciclopediei apar nume de mari ierarhi ai Bisericii noastre, sfinți daco-romani și români, renumiți profesori de teologie, dar și smeriți copiști de manuscrise și meșteri tipografi, mari duhovnici din trecut și din zilele noastre, biserici și mănăstiri monumentale sau de o valoare istorică și artistică deosebită, domnitori și boieri ctitori de biserici, psalți, compozitori și dirijori, zugravi și pictori de biserici, prestigioși oameni de cultură atașați de Biserică, preoți de mir cu preocupări literare, muzicale, folclorice sau de alt gen, ziare și reviste bisericești, eparhiile actuale, dar și unele care au dispărut, teme privind „diaspora” românească. Apar de asemenea un număr impresionant de așezăminte bisericești din afara hotarelor țării, dar care au fost ajutate în permanență de români pentru ca să poată supraviețui sub dominație otomană etc. Deci este o mare varietate de teme care se îmbină însă în mod armonios, dând cititorului o imagine completă a contribuției pe care a adus-o Biserica românească la promovarea spiritualității, a culturii și a artei românești.

Vom consemna doar puține titluri care ni se par mai semnificative. Astfel, dintre ierarhii daco-romani sunt menționați Vetranion, Teotim I, Paternus și Valentinian, de la Tomis, sau Niceta din Remesiana, în sudul Dunării. Apar apoi mitropoliți ai Țării Românești ca Iachint, Maxim Brancovici, Macarie,

Teofil și Ștefan, Teodosie și Varlaam, Sf. Antim Ivireanul, Neofit Cretanul, Grigorie II, Sf. Grigorie Dascălul, apoi mitropoliții primați Nifon, Calinic Miclescu, Iosif Gheorghian, Atanasie Mironescu, Conon Arămescu, continuând cu cei șase patriarhi: Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina, Iustin Moiescu, Teoctist Arăpașu și Daniel Ciobotea. Dintre mitropoliții Moldovei reținem pe Iosif I, Teoctist I, Teoctist II, Grigorie Roșca, Teofan I, Teofan II, Gheorghe Movilă, Anastasie Crimca, Sfinții Varlaam și Dosoftei, Iacob Putneanul, Gavriil Callimachi, Leon Gheucă, Iacob Stamati și Veniamin Costachi, Sofronie Miclescu, Iosif Naniescu și Irineu Mihălcescu. Apar apoi mitropoliți ai Ardealului, precum Ghelasie de la Râmeț, Ghenadie I, Ioan de la Prislop, Ghenadie II, Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici, toți cu sediul în Alba Iulia, apoi cei de la Sibiu: Andrei Șaguna, Miron Romanul, Ioan Mețianu, Nicolae Bălan, Nicolae Colan, Nicolae Mladin, Antonie Plămădeală și Laurențiu Streza. Mai putem consemna pe Sf. Iosif de la Partoș, Vasile Lazarescu și Nicolae Corneanu, toți mitropoliți ai Banatului; Gavriil Bănulescu Bodoni la începutul secolului al XIX-lea, Gurie Grosu în perioada interbelică, iar azi Petru Păduraru, toți mitropoliți ai Basarabiei cu sediul la Chișinău, Silvestru Morariu Andrievici, Vladimir Repta, Nectarie Cotlarciuc, Visarion Puiu și Tit Simedrea, mitropoliți ai Bucovinei, cu sediul la Cernăuți.

Consemnăm, de asemenea, câteva nume de episcopi cărturari, ca Damaschin, Climent, Chesarie, Filaret, Sf. Calinic și Ghenadie Enăceanu de la Râmnic; Mitrofan, Costandie Filitti, Filotei și Dionisie Romano de la Buzău, Iosif, Ilarion Gheorghiadis și Gherasim Timuș de la Argeș; Macarie Cronicarul, Sf. Pahomie, Ghedeon și Ioanichie sau învățatul istoric Melchisedec Ștefănescu, toți la Roman; Isaia, Varlaam și Dosoftei Herescu la

12..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Rădăuți; Mitrofan, Inochentie și Silvestru Bălănescu de la Huși; Iacov Antonovici al Dunării de Jos – Galați, Daniil al Proilaviei (Brăilei) sau ardelenii Nicolae Ian de la Cluj, Roman Ciorogariu, Nicolae Popovici și Vasile Coman de la Oradea.

Au mai fost incluși în Enciclopedie și câțiva ierarhi de neam român care și-au desfășurat activitatea în cadrul altor Biserici ortodoxe, cum au fost Sfântul mitropolit Petru Movilă al Kievului (sec. 17) sau fostul mitropolit al Moldovei Antonie, ajuns mitropolit la Cernigov și Bielgorod în Rusia (sec. 18), ca și basarabeanul Arsenie Stadnițchi, fost mitropolit al Novgorodului, iar în perioada sovietică exilat la Tașkent și ieromonahul basarabean Anatolie Tihai, cunoscut misionar în Japonia.

Alături de acești străluciți ierarhi care au îndrumat viața spirituală și culturală a neamului lor, în paginile Enciclopediei apar mulți martiri daco-romani, mari cuvioși canonizați de Biserică din perioada medievală (Nicodim de Tismana, Daniil Sihastrul), apărătorii ortodoxiei ardeleni din secolul al XVIII-lea (Visarion Serai, Sofronie de la Cioara, Oprea din Săliște, Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș), sfinți ale căror moaște se găsesc în biserici din țara noastră (Parascheva de la Iași, Ioan cel Nou de la Suceava, Dimitrie cel Nou de la București, Grigorie Decapolitul din Bistrița Olteniei, Filofteia de la Argeș) și alții.

Enciclopedia cuprinde apoi foarte multe nume de teologi cărturari din diverse sectoare de activitate din toate perioadele istoriei noastre. Pe lângă teologii daco-romani Ioan Casian și Dionisie Exiguul sau Niceta de Remesiana, sunt menționați câțiva călugări copiști de manuscrise, precum Gavriil Uric de la Neamț, în prima jumătate a secolului al XV-lea, Nicodim și Teodor Mărișescu de la Putna, în timpul lui Ștefan cel Mare, sau preotul bihorean Pătru din Tinăud, „popa” Fluor de la biserica Sf. Gheorghe Vechi din

București și alții. Apoi, meșteri tipografi ca Macarie, Filip Moldoveanul, diaconul Coresi, ieromonahul Meletie Macedoneanul, preotul Mihail Strilbițki și alții. N-au fost trecuți cu vederea nici călugării învățați din secolul al XVII-lea, Mardarie Cozianul, autorul unui Lexicon slavo-român sau Mihail Moxa, autorul unei Cronici universale și traducătorul Pravilei de la Govora din 1640-1641, Silvestru ieromonahul de la Govora, continuând cu monahii din secolul al XVIII-lea traducători din literatura patristică și postpatristică: ieromonahul Macarie de la București și protosinghelul Naum Râmnicenul, amândoi originari din Ardeal, Dionisie Eclesiarhul din Oltenia, cu preocupări istorice, cuviosul stareț Paisie de la Neamț, cu „școala” lui de traducători și cu o viață duhovnicească aleasă, sau arhimandritul Vartolomei Măzăreanu de la Putna, autorul unor lucrări istorice și traducător din slavo-rusă și alții.

Marii profesori de la Facultatea de Teologie de asemenea își au locul lor de cinste în paginile Enciclopediei. De pildă profesorii Dimitrie Boroianu, Ioan Mihălcescu, Nicolae Popescu, Nichifor Crainic, Șerban Ionescu, Haralambie Roventă, Petre Vintilescu, Vasile Ispir, toți de la Facultatea de Teologie din București; frații Constantin-Clement și Eusebiu Popovici, Vasile Mitrofanovici, Teodor Tarnavschi, Isidor Onciul, Emilian Voiutschi, Vasile Gheorghiu, Ștefan Saghin, Valerian Șesan, Nicolae Cotos, toți de la fosta Facultate de Teologie din Cernăuți; Vasile Radu și Grigorie Pișculescu (Gala Galaction), Ioan Savin, Toma Bulat, Constantin Tomescu, arhim. Iuliu Scriban, toți de la fosta Facultate de Teologie din Chișinău; apoi foști profesori de la Academiile teologice din Ardeal din perioada interbelică (Liviu Munteanu de la Cluj, Ilarion Felea de la Arad etc.). Nu sunt omiși câțiva cunoscuți profesori de religie, mai ales cei care au scris bune manuale (Simeon

14..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Popescu de la București, plecat din Sibiu, sau Gheorghe Ghia din Craiova, Victor Popescu din București etc.).

Sunt consemnați aproape toți marii profesori de teologie care au avut nefericirea de-a activa în perioada comunistă: Teodor M. Popescu, Dumitru Stăniloae, Ioan Coman, Emilian Vasilescu, Alexandru Elian, Petru Rezuș, Liviu Stan, Ene Braniște de la București, Grigorie Marcu, Milan Șesan, Nicolae Mladin, Dumitru Belu, Spiridon Câdea, Teodor Bodogae de la Sibiu, apoi o serie de profesori de la prea multe facultăți de teologie din vremea noastră.

Apar apoi numele multor teologi care au fost preocupați de istoria românilor și a Bisericii lor: Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Romulus Câdea, Ștefan Meteș, Gheorghe Ciuhandu și alții; preoți cu preocupări literare sau poetice (Gala Galaction, Mihai Gașpar din Banat), preoți folcloriști (Simion Florea Marian din Bucovina, Teodor Bălășel și Gheorghe Dumitrescu-Bistrița, ambii din Oltenia etc.); preoți ziariști, ca Nicolae Cristea de la Sibiu (redactor al ziarului „Telegraful Român”), Ioan Moța de la Orăștie, fondatorul ziarului „Libertatea”, cu o apariție îndelungată, sau basarabeni Sergiu Roșca și Vasile Țepordei, alături de care a fost consemnat și eminentul om de cultură, profesor de teologie, dar și gazetar, Nichifor Crainic.

Marii duhovnici din mănăstirile noastre – mai cu seamă cei din secolul al XX-lea – de asemenea sunt consemnați în paginile Enciclopediei: Cleopa Ilie, Sofian Boghiu, Benedict Ghiuș, Arsenie Boca, Ioanichie Bălan, Teofil Părăianu și alții.

Preoți cu preocupări de muzică psaltică și liniară, compozitori și dirijori apar și ei la loc de cinste: ierom. Antonie de la Putna, Filotei „sin Agăi Jipei” din București, Anton Pann, Ghelasie Basarabeanu, Ion Popescu-Pasărea, Gavriil Musicescu, Dimitrie Cunțan, Gheorghe Dima, Timotei Popovici,

Emanuel Pavel Tăvală..... 15

Gheorghe Șoima, Nicolae Lungu, Sebastian Barbu Bucur sau Dimitrie Kiriac, Ion D. Chirescu, Gheorghe Cucu, Pr. Ioan D. Petrescu-Visarion și alții.

N-au fost uitați nici câțiva oameni de cultură mireni, fie din trecut, fie din timpurile mai apropiate de noi, care au scris lucrări teologice, ca Udriște Năsturel, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, Alexandru Scarlat Sturza, mai târziu Nae Ionescu, Vasile Voiculescu, Sterie Diamandi, Vasile Băncilă, Grigorie Oprișan, Petre Țuțea, poetul Vasile Militar și alții. De asemenea, câțiva oameni politici care au sprijinit Biserica într-o formă sau alta, mai ales foști miniștri ai Instrucțiunii și Cultelor: Spiru Haret, Alexandru Lapedatu, Nicolae Iorga, Nicolae Stoicescu, sau mari mecenați care au ajutat financiar Biserica: Emanuil Gojdu, Vasile Stroescu etc.

După cum era firesc, în paginile Enciclopediei și-au găsit loc sute de monumente de artă bisericească din trecut, ca și unele catedrale reprezentative din secolul al XX-lea, dar și biserici din lemn din mediul rural ridicate prin jertfele materiale ale credincioșilor. Așa se face că sunt prezentate o serie de basilici paleocreștine din Dobrogea (fosta provincie romană Scythia Minor), biserici rupestre din diferite zone ale țării, inclusiv din stânga Prutului, biserica-mausoleu din Densuș, jud. Hunedoara, „încreștinată” în secolul al IV-lea, cunoscutele ctitorii voievodale și boierești din perioada medievală din Țara Românească și Moldova, unele din cele mai reprezentative biserici de lemn din Ardeal, Crișana și Maramureș. Pentru fiecare din ele sunt prezentate date cu privire la arhitectură și pictură, iar în cazul mănăstirilor mari este subliniat rolul spiritual, cultural și social pe care l-au avut în viața credincioșilor și a țării întregi.

Trebuie reținut faptul că sunt incluși în Enciclopedie toți domnitorii de altădată ai Țării Românești și ai Moldovei care au ctitorit acele mănăstiri:

16..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Alexandru Lăpușneanu, Petru Șchiopul, Miron Barnovschi, Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, regele Carol I, boierii Craiovești și Buzești, la care se adaugă și câțiva mari ctitori din secolul al XX-lea.

În legătură cu aceste biserici și mănăstiri, fie medievale, fie moderne sau contemporane, Enciclopedia include câteva nume de renumiți zugravi și pictori bisericești: Pârvu Mutu, Constantinos, frații Grecu din Sășaș-Sibiu, Mișu Popp și Constantin Lecca, Nicolae Grigorescu și Gheorghe Tattarescu, frații Moroșanu etc. De asemenea au fost incluși câțiva mari arhitecți care au proiectat ori au refăcut unele biserici și mănăstiri: francezul André Lecomte du Nouy, Petre Antonescu, Grigorie Cerchez, George Matei Cantacuzino etc. Tot aici pot fi consemnate numele unor istorici de artă care s-au ocupat cu arhitectura și pictura bisericilor noastre: Nicolae Iorga, Ion D. Ștefănescu, Victor Brătulescu, Gheorghe Popescu-Vâlcea, Vasile Drăguț, Răzvan Theodorescu, Maria-Ana Musicescu, Marius Porumb, Ioana Cristache Panait, Mihaela Palade ș.a.

Enciclopedia mai cuprinde o serie de instituții bisericești: centre eparhiale (episcopii, mitropolii, patriarhii), atât cele din trecut – 25 la număr –, cât și cele de azi, în număr de 30, inclusiv cele din „diaspora”, subliniindu-se rolul lor în lucrarea misionară și culturală a țării.

În același timp sunt prezentate aproximativ o sută de periodice (deși numărul lor nu este complet), care au apărut în decursul vremii sub îndrumarea centrelor eparhiale, a facultăților de teologie, a unor asociații preoțești sau chiar din inițiativa unor preoți parohi. Așa este cazul cu ziarul „Vestitorul bisericesc” care a fost editat la Buzău (1839-1840), de către Dionisie Romano, originar din Săliștea Sibiului, mai târziu episcop la Buzău, „Telegraful

Român”, ziarul șagunian de la Sibiu, cu apariție neîntreruptă din 1853 până azi, prestigioasele reviste teologice „Biserica Ortodoxă Română” la București, „Candela” la Cernăuți, „Revista Teologică” la Sibiu (din 1907), „Studii Teologice” și „Ortodoxia” la București, „Renașterea” la Craiova sau ziarele cu profil național-politic „Libertatea” din Orăștie, sub îndrumarea preotului Ioan Moța, „Raza” de la Chișinău și altele.

Au fost incluse și aproximativ 20 de „asociații” și „societăți” ale clerului care au activat până în 1948, sub îndrumarea unor centre eparhiale sau a unor preoți: Asociația generală a clerului ortodox din România, Asociația „Andrei Șaguna” a clerului din Mitropolia Ardealului, Frăția Ortodoxă Română, cu sediul la Cluj, o asociație a intelectualilor ardeleni, Asociația preoteselor ortodoxe, Oastea Domnului, iar azi Asociația studenților creștini ortodocși (ASCOR) și altele.

Un spațiu larg a fost rezervat unor instituții canonic-juridice ale Bisericii Ortodoxe Române și unor termeni de specialitate: patriarhie, mitropolie, eparhie, protopopiat, sinoade (soboare), adunări (eparhiale, protopopești, parohiale etc.), statute, regulamente etc.; articole cu acest profil au fost redactate de conf. dr. Paul Brusanowski de la Facultatea de Teologie din Sibiu.

De asemenea sunt prezentate cărțile de cult folosite de Biserica Ortodoxă, stăruindu-se asupra edițiilor lor românești (inclusiv edițiile Bibliei).

În sfârșit, a fost pusă în lumină contribuția majoră pe care au adus-o slujitorii Bisericii în momente istorice de mare importanță din viața poporului nostru și care au dus la emanciparea sa național-politică sau socială: Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, Revoluția din 1848, Unirea Principatelor, Războiul de Independență, Războiul pentru întregirea neamului, Războiul al Doilea Mondial. Din toate rezultă că

18..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

slujitorii Bisericii au știut să fie mereu alături de păstoriții lor, sprijinindu-i în aspirațiile lor spre liberate și propășire.

N-au fost trecute cu vederea nici anumite centre spirituale din afara hotarelor României, dar cu care Biserica noastră a întreținut permanente legături de natură duhovnicească sau culturală și care au fost mult ajutate de români în decursul veacurilor: cele patru Patriarhii „apostolice”: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, cele 20 de mănăstiri mari și câteva schituri din Muntele Athos, mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai, mănăstirile de la Meteora în Grecia, cele din insulele Cipru, Patmos sau Halchi, mănăstirile Cruședol și Deceani din Serbia ori anumite centre bisericești din afară: Târnovo, Kiev, Moscova, Petersburg, Ipek, Carloviț, Vârșeț și altele. În felul acesta s-au pus în lumină legăturile pe care le-au avut românii cu centre bisericești din alte țări, dar mai ales sprijinul financiar pe care l-au primit multe dintre ele din partea românilor.

Enciclopedia se încheie cu două „tabele cronologice”, și anume: Istoria Bisericii românești în date (p. 704-706), întocmită de pr. prof. Mircea Păcurariu, și Istoria bisericească universală în date (p. 727-748), întocmită de pr. Eugen Drăgoi de la Galați.

Așadar, sunt teme de o mare diversitate, mai cu seamă nume de ierarhi și teologi, dar și monumente de artă bisericească din toate ținuturile locuite de români: Țara Românească, Moldova, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, Dobrogea, Basarabia și Bucovina, aromânii din sudul Dunării, precum și românii din „diaspora”.

S-a urmărit – pe cât a fost posibil – ca nici un articol (temă) să nu depășească un anumit număr de rânduri, pentru ca să existe un „echilibru” între ele. Apoi, absolut toate articolele au și o scurtă „bibliografie selectivă”,

pe care cititorul să o poată folosi în cazul în care dorește să cerceteze mai în amănunt o anumită temă.

Privită în ansamblu – cu toate lacunele ei, inerente pentru un început –, Enciclopedia Ortodoxiei românești reprezintă o „premieră” în literatura teologică românească și care „va fi utilă nu numai pentru teologi, ci pentru toți cei interesați să cunoască istoria și spiritualitatea Bisericii noastre”, după cum sublinia patriarhul Daniel în „Cuvântul înainte”.

Avem convingerea că Enciclopedia a fost bine primită de cititori, deoarece în scurt timp această primă ediție s-a epuizat. Între timp, toți colaboratorii și-au revăzut și întregit materialele; de asemenea au fost redactate aproximativ o sută de materiale noi (ierarhi, profesori de teologie, monumente de artă bisericească etc.), încât sperăm ca până la sfârșitul anului Enciclopedia să fie reeditată. Mai adăugăm, în încheiere, că Preafericitul Patriarh Daniel intenționează ca textul acestei noi ediții să fie tradus și tipărit într-o versiune în limba engleză, pentru ca ea să fie cunoscută și de teologi din alte Biserici.